

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

27^E JAARGANG

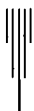
WOENSDAG 1 APRIL 1942

No. 1367

N.V.
Stoomvaart-Mij. „Nederland”
Amsterdam

N.V.
Rotterdamsche Lloyd
Rotterdam

ECONOMISCH RAADGEVEND BUREAU

Algemeene Directie: H. L. Swart, econ. drs.

Indienen van aanvragen tot
prijsverhoging.

Opstellen van kostprijscalculaties.

Verstrekken van economische
adviezen.

's-**GRAVENHAGE**,
Van Boetzelaerlaan 167, Tel. 550022

Koninkl. Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
SCHIEDAM

Onze terzake-kundige staf is te allen
tijde voor gratis advies te Uwer
beschikking.

Tel. 69300 (3 lijnen)

**ROTTERDAMSCH
BANKVEREENIGING**
ROTTERDAM-AMSTERDAM-S GRAVENHAGE

KAPITAAL EN RESERVE
f 62.000.000

SAFE LOKETTEN
TER BERGING VAN WAARDEN

150 KANTOREN IN NEDERLAND

**Openbare werken en
Conjunctuurbeweging**
door **Dr. Ir. A. Baars**
PRIJS f 2.10*
Prijs voor donateurs en leden
van het N. E. I. f 1.50.
In den boekhandel verkrijgbaar
**UITGAVE: DE ERVEN
F. BOHN N.V., HAARLEM**

AMSTERDAMSCH BANK N.V. AMSTERDAM

**Open bewaarneming van
effecten**

**Adviezen voor belegging
Uitvoering van beursorders**

R. Mees & Zoonen

Ao. 1730
BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM
AMSTERDAM (Ass.)
's-**GRAVENHAGE**
DELFT — **SCHIEDAM**
VLAARDINGEN

BEHANDELING VAN ALLE
BANKZAKEN

BEZORGING VAN ALLE
ASSURANTIËN

*Ter vervanging van haar door brand verloren gegane voorraad nummers van
Economisch-Statistische Berichten en Economisch-Statistisch Maandbericht
van den jaargang 1940, zou de redactie het zeer opprijs stellen, indien de
lezers, die hun exemplaren kunnen missen, deze aan haar zouden willen afstaan.*

V.V.S.

VERLIESPOSTEN-VOORKOMEND-SYSTEEM

BESTAANDE UIT VIER DIENSTEN

Deze tijd is rijk aan veranderingen. Laat daarom Uw onbetaald gebleven oude posten inschrijven bij
DIENST IV VAN HET V.V.S.

VAN DER GRAAF & Co. N.V.
AMSTERDAM C. — AMSTELSTRAAT 14-18

ABONNEERT U OP

DE ECONOMIST

ORGAAN VAN HET NED. ECONOMISCH INSTITUUT

Onder redactie van:

Th. Ligthart, Ch. Raaijmakers,
C. A. Verrijn Stuart, G. M. Verrijn Stuart,
F. de Vries.

De Economist verschijnt den 15den van elke maand. De prijs voor den jaargang bedraagt f 12.60* voor 't binnenl., franco p. d. f 13.40*; voor studenten f 10.50*, franco p. p. f 11.30*; f 13.50 voor het buitenland, bij vooruitbetaling.

Met 1942 begon de Eén-en-negentigste jaargang:

Proefnummer gratis op aanvraag verkrijgbaar!

Abonnementen worden ook door den boekhandel aangenomen.

UITGAAF VAN DE ERVEN F. BOHN N.V.
HAARLEM — POSTGIRO 5403

Zooeven verschenen:

Derde Gewijzigde Druk

van

Egalisatiefondsen
en Monetaire Politiek
in Engeland,
Nederland en de
Vereenigde Staten

door

Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk

30ste Publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut.

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N. E. I. f 1.50)

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave: De Erven

F. BOHN N.V., HAARLEM

Laat Uw JAARGANG

inbinden!

Stort f 0.75 op giro 5858 ten name van H. A. M. Roelants, Schiedam met vermelding: Band E.-S. B. 1941 en U ontvangt, zodra de oplaag gereed is, franco per post Uw band toegezonden.

Bij franco opzending van Uw jaargang aan

**H. A. M. ROELANTS
SCHIEDAM**

onder gelijktijdige storting van f 2.40 op giro 5858, ontvangt U, zodra de banden gereed zijn, Uw Jaargang keurig gebonden franco huis terug.

(Uitvoering van den band linnen rug, verder stoving beplakt bord)

De Naamlooze Vennootschap

Maandblad voor den Ondernemingsvorm en het Bedrijfswezen in Nederland en Nederlandsch-Indië

Inhoud Maart-aflevering 1942 — No. 12. Jrg. 20

Ontslag en Dienstverband

Mr. W. C. L. van der Grinten

Hervorming van het Ontslagrecht II

Mr. A. J. Haakman

Agio op de fiscale balans Mr. H. A. Zeven

Overzicht van de nieuwste sociale wetgeving I

Mr. J. J. M. van der Ven

Naheffing Rijksopcenten Winstbelasting 1940

Mr. L. E. Pieters

Abonnementsprijs f 10.50 per jaar. — Losse afleveringen f 1.—

Uitgave: H. v. d. Marck's Uitgevers Maatschappij N.V. ROERMOND

POSTREKENING 61631

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

27^E JAARGANG

WOENSDAG 1 APRIL 1942

No. 1367

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:

H. W. Lambers (Zwartewaal).

Redactie en administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

BERICHT

In verband met de a.s. feestdagen zal het volgende nummer een dag later verschijnen.

M.C.

INHOUD:

Blz.

De ontwikkeling van de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid door G. Brouwers	146
De verticale bedrijfsorganisatie op het gebied der voedselvoorziening door Mej. Mr. E. W. Hoetink	151
Boekbesprekingen. Guido Fischer: L. S. Ö. Kosten und Preis, bespr. door Mr. B. Moret	154
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	155
Maandcijfers. Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland	155
Statistieken. Stand van 's RijksKas — De Nederlandsche Bank	156

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Gedurende zeer geruimen tijd viel er van de *geldmarkt* uiterst weinig te vermelden, behalve dan de langzamerhand tot routine geworden constatering, dat de verdere verruiming aanhield, als gevolg van de geleidelijke stijging van de portefeuille „papier op het buitenland” op de balans van De Nederlandsche Bank, al dan niet in combinatie gezien met den post „diverse rekeningen”. Sedert de Schatkist geen papier rechtstreeks meer bij de centrale bank behoeftte onder te brengen, en de financiering geheel op de open markt kon plaats vinden, beteekende de genoemde ontwikkeling een voortdurend ruimer worden van de markt, die in een stadium van oververzadiging was geraakt, hetgeen duidelijk werd gedemonstreerd aan de stijging van de „saldi van anderen”, waarin de overtollige middelen der banken en andere geldgevers, die op de markt geen emploti konden vinden, werden weer spiegeld.

In den jongsten tijd is er een vrij plotselinge wijziging gekomen in de situatie. Niet alleen zijn de bovenvermelde balansposten van De Nederlandsche Bank niet verder gestegen, er is zelfs een daling ingetreden. Deze mutatie echter zou op zichzelf geenszins voldoende zijn geweest om werkelijk een zelfs maar tijdelijke kentering op de geldmarkt te brengen; hoogstens zou de mate van oververzadigheid zijn verminderd. Tegelijkertijd echter heeft de Schatkist zeer omvangrijke bedragen schatkistpapier aangeboden, met het gevolg, dat de geldgevers, die deze posten opnamen, zich de noodige kasruimte verschafften door het spuien van papier met korteren looptijd. In dit materiaal ontstond een dusdanig aanbod, dat de rentetarieven omhoog gingen, zelfs tot boven het peil, waarop de Schatkist zelve papier met dien looptijd offreert. Overigens moet men aannemen, dat het geschetste verschijnsel van tijdelijken aard zal zijn. Een belangrijk deel der door de plaatsing van schatkistpapier aan de markt onttrokken middelen zal immers op den eersten April weer naar de markt toevloeien, terwijl de Schatkist daarna waarschijnlijk geruimen tijd uit de markt zal blijven. Bovendien kan worden verwacht, dat binnen afzienbaren tijd de stijging van de diverse rekeningen en van de buitenlandsche wisselportefeuille zal worden hervat, wanneer de speculatieve aankopen van marken (bankpapier en saldo), c.q. het „ophouden” van verkoopen, weer tot het verleden behooren, resp. zijn geliquideerd. Er lijkt geen enkele plausibele reden aanwezig te zijn om een definitieve kentering op de geldmarkt te verwachten. De zoojuist bekendgemaakte wijziging van de Bankwet zal naar het zich laat aanzien op de geldmarkt zonder invloed blijven.

De *obligatiemarkt* heeft na een reactie van het koerspeil in de eerste helft van de week weer een herstel vertoond, dat echter het koerspeil nog niet heeft teruggebracht tot het recente hoogterecord. De geruchten omtrent een nieuwe leening, die eerst de markt drukten, hebben, sedert men sprak van een conversie-operatie, hun koersdrukkende werking grootendeels verloren, en daaraan moet het herstel na de inzinking (welke was gebaseerd op de verwachting van een consolidatie-operatie) worden toegeschreven.

DE ONTWIKKELING VAN DE RIJKS-BUREAUX VOOR HANDEL EN NIJVERHEID¹⁾.

Inleiding.

De Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid hebben zich sedert het begin van den oorlog in een snel tempo ontwikkeld tot zeer belangrijke instrumenten bij de uitvoering van de economische politiek in ons land. Vaak bescheiden begonnen, zijn zij geworden tot veelzijdig georiënteerde voorposten van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart bij de uitvoering van zoo goed als alle werkzaamheden, welke tot de competentie van dit Departement behooren. Er is onder de huidige omstandigheden nauwelijks meer een terrein, waarop handel en industrie niet op de een of andere wijze met de Rijksbureaux in aanraking komen en er in hun bedrijfsvoering afhankelijk van zijn.

Al zal de beteekenis der Rijksbureaux voor de uitvoering van de economische politiek, zoolang de oorlog duurt en waarschijnlijk nog geruimen tijd daarna, zeer belangrijk blijven, zoo kan toch worden geconstateerd, dat de groei der Rijksbureaux in het algemeen een zeker hoogtepunt heeft bereikt. Dit is voor ons een reden, de ontwikkeling der Bureaux eens onder de loupe te nemen en, aan de hand van een algemeen overzicht van de belangrijkste hunner werkzaamheden, een indruk te geven van de beteekenis, die zij op het oogenblik voor het economische leven van ons land bezitten. Dit is ook daarom van belang, aangezien de totstandkoming van de officieele organisatie van het bedrijfsleven, zooals die door de zgn. Commissie-Woltersom is ontworpen, de gelegenheid heeft geschapen zich te bezinnen op de taak, die het ambtelijk apparaat eenerzijds en het georganiseerde bedrijfsleven anderzijds bij de uitvoering der economische politiek hebben, teneinde aldus tot een zekere werkverdeling tusschen beiden te komen.

Aan de hand van de historische ontwikkeling zullen wij daarom eerst een overzicht geven van de belangrijkste werkzaamheden, waaruit dan tevens de moeilijkheden zullen blijken, waarvoor de Rijksbureaux in den loop van den tijd een oplossing hebben gevonden en nog moeten vinden. Gegeven de veelzijdigheid van het werk en de vele complicaties, waarvoor de oorlogsomstandigheden ons hebben gesteld, kan dit beeld uiteraard slechts zeer summier zijn en niet meer dan een beperkten indruk geven van het vele werk, dat is, verzet. Reeds dit heeft naar onze meening echter op het oogenblik zijn beteekenis.

In dit verband zullen wij tevens aandacht schenken aan de verhouding der Rijksbureaux tot de rechterlijke macht, een vraagstuk, dat ontstaan is ten gevolge van de moeilijkheden, welke de verzekering van de naleving der voorschriften van de Rijksbureaux heeft doen ontstaan, en dat voor ons land, gewend als het was aan een zoo goed als volstreekte scheiding tusschen uitvoerende en rechterlijke macht, geheel nieuw is, en zoowel voor Rijksbureaux als bedrijfsleven van groote actueele beteekenis.

Tenslotte zullen wij dan een beschouwing wijden aan de verhouding van de Rijksbureaux tot de organisaties van het bedrijfsleven. Op deze wijze hopen wij, zonder naar volledigheid te streven, een algemeen inzicht te kunnen geven in de groote lijnen van het gecompliceerde organisme, waartoe de Rijksbureaux heden ten dage zijn gegroeid.

Ontstaan.

Vooraf mogen enkele opmerkingen gaan over het ontstaan der Rijksbureaux. Het uitbreken van den oorlog in 1939 stelde Regeering en bedrijfsleven voor vele problemen; twee daarvan waren een regelmatige voorziening van de bevolking met de beschikbare voorraden en de

¹⁾ Dit artikel is een bewerking van een voordracht, gehouden voor een aantal leden van de rechterlijke macht.

aanvulling dier voorraden door productie en invoer. Het betrokken Departement stond er wat dit betreft in 1939 wel beter voor, dan zijn voorganger in 1914. Ontbraken toen immers zelfs de vele wettelijke bevoegdheden, die noodig waren om een modernen oorlogstoestand economisch het hoofd te bieden, in 1939 stond een aantal wetten ter beschikking, die in den voorafgeganen tijd met het oog op militaire eventualiteiten tot stand waren gebracht. Wij noemen hier met name reeds de Distributiewet en de Prijsofdrijvingswet.

Daarnaast had de depressie van de dertiger jaren een diep ingrijpen in het economische leven noodzakelijk gemaakt — wij noemen de contingentieeringspolitiek en de ordeningspolitiek —, waardoor een nauwe aanraking met het bedrijfsleven tot stand was gebracht, en een groote administratieve ervaring was verkregen. Dientengevolge behoefde men bijv. in den landbouwsector nauwelijks tot een sterker ingrijpen over te gaan dan reeds voor den oorlog was geschied.

Op industrieel gebied gold dit in mindere mate. Ondanks de vele maatregelen kende men hier toch niet het vergaande ingrijpen in productie, afzet en prijsbepaling, hetwelk men op agrarisch gebied aantrof. Vandaar dat het kernapparaat, dat in de afdelingen van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart ter oplossing van de vele nieuwe moeilijkheden ter beschikking stond, niet voldoende was, en speciale organen moesten worden gecreëerd. Aldus ontstonden de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid.

De verhouding tot het bedrijfsleven.

Teneinde de noodzakelijke maatregelen voor te bereiden waren reeds vóór den oorlog zgn. kernbureaux gesticht, waarin de ambtelijke administratie, in samenwerking met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, bepaalde regelingen had getroffen. Deze samenwerking was een onmisbaar vereischte voor een goed functioneren van het bestuursapparaat. De ingrijpende maatregelen, die in den loop van den tijd moesten worden getroffen, konden immers slechts dan op een bevredigende wijze worden doorgevoerd, indien het deskundige bedrijfsleven daarin mede zijn stem had. Deze medewerking van het bedrijfsleven uitte zich, toen de oorlog eenmaal een feit was geworden, op tweeërlei wijze. In de eerste plaats werden de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid gesteld onder leiding van personen, die voor het grootste gedeelte hun sporen op het gebied van administratief beheer hadden verdiend en die een groote kennis bezaten van de bedrijfstakken, waarover zij in toenemende mate het bestuur moesten voeren. Daarnaast werden deze directeuren bijgestaan door zgn. Commissies van Bijstand, samengesteld uit op den voorgrond tredende figuren uit het bedrijfsleven en waarin ook het Departement vertegenwoordigd was. In deze Commissies werden de richtlijnen behandeld, op grond waarvan de te treffen maatregelen moesten worden uitgevoerd. Op deze wijze kon dus worden verwacht, dat met de stem van het bedrijfsleven in de uitvoering der maatregelen voldoende rekening werd gehouden.

De organisatorische opzet.

De figuur was nu deze, dat de ondernemingen, die onder de distributieregelingen vielen, bij een Rijksbureau waren ingeschreven. Het lag voor de hand, dat, aangezien aanvankelijk voornamelijk de distributie van grondstoffen van beteekenis was, de organisatie der Rijksbureaux naar het grondstofcriterium geschiedde, zoodat alle ondernemingen, die bij een bepaalde grondstof belang hadden, bij het betreffende Rijksbureau waren ingeschreven. Zoo waren er Rijksbureaux voor Huiden en Leer, voor Textiel, voor Rubber, voor Metalen, voor Papier, enz.

Het was ook mogelijk geweest de organisatie van de Rijksbureaux op te trekken op een andere basis, nl. niet

op de grondstof, doch op den bedrijfstak. Dit zou met zich hebben gebracht, dat de betreffende Rijksbureaux niet de zorg voor het geheele bedrijfsleven met betrekking tot een bepaalde grondstof op zich hadden genomen, doch dat zij dit voor een bepaalden bedrijfstak hadden gedaan, maar dan ten aanzien van alle vraagstukken, die de oorlogsmaatregelen voor de betrokken ondernemingen met zich brachten. Een dergelijke indeeling kreeg vooral beteekenis, toen het aantal maatregelen zich uitbreidde en de ondernemingen verplicht waren zich bij meerdere Rijksbureaux te doen inschrijven.

De figuur, welke tenslotte ontstond, is te beschouwen als een compromis tusschen beide systemen. Met erkenning van de beteekenis van het tweede systeem, kon toch, gezien de belangrijkheid van verschillende grondstoffen, een centrale hanteering van deze grondstoffen niet worden gemist. Geleidelijk aan werden daarom de grondstoffen-Rijksbureaux belast met de uitvoering van alle maatregelen, die voor den bedrijfstak, waarvoor hun product als hoofdgrondstof kon worden beschouwd, van belang waren. Voorzover hun grondstof ook werd gebruikt door andere bedrijfstakken, wezen zij bepaalde contingenten toe aan hun zuster-Rijksbureaux, die deze dan weer over hun ondernemingen verdeelden. Al ging het in de praktijk niet steeds zoo eenvoudig als hier wordt medegedeeld — men denke bijv. aan de uitzonderlijke positie van het Rijkskolenbureau — zoo werd op deze wijze toch in belangrijke mate een centrale verzorging van de grondstoffen met een centrale verzorging van de bedrijfstakken gecombineerd.

De ontwikkeling na de bezetting.

Alvorens op de concrete werkzaamheden der Rijksbureaux over te gaan, zullen wij nog enkele opmerkingen maken over de wijzigingen, die de bezetting in deze organisatie met zich bracht. De eischen, welke toen aan de Rijksbureaux werden gesteld, werden plotseling veel grooter. De distributieregelingen moesten in alle scherpte worden toegepast, de prijspolitiek werd van acuter beteekenis, de dislocatie van voorraden werd een probleem, evenals de herdistributie van grondstoffen. Het werk werd diensgevolge niet slechts veel omvangrijker, doch het moest ook in veel sneller tempo tot uitvoering worden gebracht. De vaak omvangrijke Commissies van Bijstand, die op een rustig overleg van algemeene richtlijnen waren ingesteld, konden in hun bestaanden vorm dan ook niet worden gehandhaafd. In hun plaats trad veelal een uit enkele personen bestaand „bestuur”, welks taak in belangrijker mate dan die van de vroegere Commissie van Bijstand echter een adviseerend karakter had, daar het zwaartepunt onvermijdelijk in sterkere mate bij de directeurs der Rijksbureaux kwam te berusten. Teneinde intusschen het contact met de verschillende onderdeelen van den bedrijfstak zooveel mogelijk te handhaven, zochten vele directeurs het daarnaast in de richting van persoonlijke adviseurs voor deze onderdeelen.

De verhouding tot het bedrijfsleven trad in een nieuwe phase, toen de officieele organisatie van het bedrijfsleven door de Commissie-Woltersom tot stand kwam, die tot een geleidelijke opheffing van de besturen aanleiding gaf. Op dit belangrijke punt zullen wij aanstonds in ruimer verband evenwel uitvoeriger ingaan.

De distributie.

Wanneer wij nu een samenvatting willen geven van de werkzaamheden, waarmee de Rijksbureaux zich in den loop van den tijd zijn gaan bezig houden, dan moeten wij beginnen met de distributie, welke, al is de functie der Rijksbureaux aanzienlijk veelzijdiger geworden, toch steeds het belangrijkste onderdeel van hun taak is gebleven.

Voorwaarden voor een goede distributie waren in de eerste plaats de reeds genoemde inschrijving van het bedrijfsleven bij de Rijksbureaux en daarnaast een inven-

tarisatie van de bij deze ondernemingen beschikbare voorraden. Ook wanneer een distributieregeling na September 1939 nog niet direct in werking trad, werden toch deze voorbereidende maatregelen reeds getroffen, teneinde de goede functioneering van de later te treffen maatregelen zooveel mogelijk te verzekeren. Inschrijving en inventarisatie beiden waren reeds geen eenvoudige zaak. Soms had men te maken met honderden, ja duizenden fabrikanten en fabrikantjes. Daarnaast waren de artikelen, die moesten worden geïnventariseerd, vaak zeer gevarieerd van aard, en eischte het veel overleg eer men tot een opsomming van de soorten was gekomen, die gespecificeerd moesten worden opgegeven.

Naast de registratie en de inventarisatie werd veelal reeds aanstonds een verbod tot het verkoopen of verwerken van bepaalde goederen ingesteld, hetwelk dan echter weer werd opgeheven door een algemeene dispensatie van het aanvragen van vergunningen. Deze juridische voorbereiding maakte het mogelijk, indien noodig, aanstonds de werkelijke distributie in werking te stellen. Zij schiep bovendien de gelegenheid de ondernemingen, die zich misdroegen, en dus de algemeene dispensatie niet verdienden, aan individueele vergunningen te binden.

Zoodra de distributie een feit werd, geschiedde dit veelal eerst in den vorm van de vaststelling van een bepaald percentage, dat men van zijn verkoop of productie in een bepaald basisjaar, bijv. 1938 of 1939, mocht verhandelen, resp. verwerken. Op deze wijze werd reeds een zekere beperking opgelegd, zonder in de directe bedrijfsvoering in te grijpen. Door gelijktijdig de verplichting op te nemen, dat slechts normale hoeveelheden aan normale afnemers mochten worden afgeleverd, voorkwam men storingen in de aflevering en inschakeling van ongewenschte individuen.

Het ordenend karakter der distributie.

Reeds deze vorm van distributie bracht echter consequenties met zich. De binding van verkoop of productie aan een bepaald basisjaar legde immers de verhoudingen tusschen de ondernemingen in sterke mate vast, hield geen rekening met de verschillen in groei en economische levensvatbaarheid en vertoonde daarmede dus een ordeningsaspect van een vrij ruw karakter. Dit vraagstuk is van het begin af aan een der moeilijkste punten in de distributie geweest, doch het was, gegeven de noodzakelijke beperking, onvermijdelijk. Het grootste vraagstuk was in dit verband uiteraard de keuze van het basisjaar. Door dit verstandig te kiezen kon wrijving zooveel mogelijk worden vermeden. Indien intusschen bepaalde ondernemingen na het basisjaar tot stand waren gekomen of belangrijke uitbreidingen hadden bekostigd, kon hiermede rekening worden gehouden door het toestaan van bijzondere productierechten. Met het schaarscher worden van de grondstoffen werd dit uiteraard bezwaarlijker en werden de vestiging en de uitbreiding in sterkere mate aan banden gelegd. Tenslotte werd dit bij het Bedrijfsvergunningenbesluit formeel geregeld, doch daarop komen wij straks nog terug.

Ging de voorraadpositie van een artikel sterk achteruit of werd zij van een zeer wisselend karakter, dan kon een globaal quoteringssysteem als boven omschreven niet meer opgaan, en moest men overgaan tot het telkenmale individueel toewijzen van bepaalde hoeveelheden aan de ondernemingen. Ook de handel moest dan met individueele vergunningen gaan werken, al streefde men er zoowel bij industrie als handel naar, de verhoudingen in het basisjaar zooveel mogelijk te handhaven. Niet steeds was dit echter uitvoerbaar. Het systeem van individueele toewijzing maakte het immers mogelijk de verwerking op veel meer directe wijze in te stellen op de behoefte aan bepaalde artikelen. Men kon nu immers ook met specifieke productiemogelijkheden van bepaalde fabrieken rekening houden. Tenslotte schiep het de mogelijkheid de verwerking, en dus het verbruik, nauwer aan te passen aan de wijzigingen in de voorraden.

Het ingrijpen in de productie zelve.

Het is wel duidelijk, dat de doorvoering van dit distributiesysteem, waarover nog zeer veel meer te zeggen zou zijn, in de praktijk niet zoo eenvoudig verliep. Vooral toen na Mei 1940 ons, in sterke mate op de overzeesche gebieden georiënteerde, economische leven aan een grondige wijziging moest worden onderworpen, werd van het beleid der Rijksbureaux meer en meer gevergd. Zij konden zich niet langer bepalen tot het verdeelen van de grondstoffen zonder meer, doch moesten overgaan tot het geven van voorschriften omtrent de wijze van verwerking en de productiemethode. Ook met het vraagstuk van de verangving moesten zij zich intensief gaan bezig houden, teneinde hun productieprogramma's aan de behoeften te doen beantwoorden. Het is dan ook duidelijk, dat aan bekwaamheid, initiatief en werkkraft van de Rijksbureaux hooge eischen werden gesteld, aangezien zij praktisch de leiding van productie en afzet van de onderhen ressorteerende bedrijfstacken in handen kregen. Dat deze leiding in het algemeen met zoo weinig moeilijkheden gepaard ging, is een bewijs niet alleen voor het begrip en de medewerking van het bedrijfsleven voor de moeilijkheden van de Overheid, doch ook voor het beleid, waarmede de leiding der Rijksbureaux haar taak vervulde. Dit spreekt te meer, wanneer men bedenkt, dat, ondanks de nuttige voorbereiding der eerste oorlogsmaanden, vele Rijksbureaux met hun administratief apparaat toch niet op deze groote eischen waren ingesteld, zoodat zij zich in den loop van 1940 en 1941 in snel tempo moesten uitbreiden.

De commercieele functie.

Wij zouden bij de behandeling van de distributieve werkzaamheden niet volledig zijn, wanneer wij ook niet enkele woorden zouden wijden aan de commercieele functie, die de Rijksbureaux in bepaalde gevallen tevens moesten vervullen. Teneinde zich nl. de verkrijging van sommige grondstoffen te verzekeren, bleek het wenschelijk den aankoop, hetzij van buitenlandsche, hetzij van binnenlandsche goederen, soms centraal ter hand te nemen. Dit was somtijds niet slechts noodig om zich van de gewenschte hoeveelheden te verzekeren, doch ook om te voorkomen, dat de onderlinge concurrentie tusschen de importeurs op de exportmarkten van grondstoffen te hooge prijzen met zich zou brengen. Deze transacties werden onder goedkeuring van het Departement door de Rijksbureaux uitgevoerd en geadmistreerd. Zij hadden daarbij vaak de moeilijke kwestie van de inschakeling der normale handelsbedrijven op te lossen, een vraagstuk, dat in lateren tijd zelfstandig in toenemende mate de aandacht ging vragen. Al was het niet steeds mogelijk in dit opzicht aan alle geuite wenschen te voldoen, hèt streven zat toch steeds voor, de verhandeling der goederen zooveel mogelijk langs de normale handelskanalen te leiden. Het kostenvraagstuk speelde daarbij uiteraard ook een rol. Wij kunnen op deze zeer belangwekkende en actueele kwestie in dit verband echter bezwaarlijk dieper ingaan.

De prijspolitiek.

Naast de distributie eischte reeds spoedig ook het vraagstuk van de prijspolitiek de aandacht der Rijksbureaux. Met de distributiewe politiek behoort de prijspolitiek immers tot de zeer belangrijke onderdeelen van de economische politiek, die in dezen oorlogstijd in de eerste plaats er op gericht is de beschikbare goederen zoo gelijkmatig en tegen zoo laag mogelijke prijzen aan de verbruikers te doen toekomen. Wat de uitvoering betreft, was de prijspolitiek intusschen nog moeilijker dan de distributiewe politiek. Prijzen zijn uit hun aard nu eenmaal veel ongreijbaarder dan de concrete producten zelf. De moeilijkheden op dit gebied werden nog verzaard door de omstandigheid, dat, tengevolge van den oorlogstoestand, die verhooging van inkooprijzen en vrachten met zich bracht,

het prijsniveau reeds spoedig vrij sterk in beweging geraakte. Daarbij kwam de psychologische factor, die een economisch niet gemotiveerde prijsopdriving veroorzaakte. Gezien het feit, dat op dit gebied zoo goed als geen ervaring bestond, en men dus ook tevoren niet in den breedte een schema had kunnen uitdenken, hetwelk op de nieuwe gebeurtenissen van toepassing kon zijn, is het begrijpelijk, dat in de eerste oorlogsmaanden een prijs-golf ontstond, die met geen verbod van prijsopdriving was tegen te gaan, doch gelukkig na korten tijd weer luwde.

Aangezien echter was gebleken, dat met het verbod van prijsopdriving zonder meer op dit gebied niets te bereiken was, werd reeds spoedig een volledig systeem van prijsbeheersching ontworpen, dat in de volgende oorlogsmaanden en in versnelde mate na Mei 1940 in werking trad²⁾.

Bij de uitwerking van dit stelsel van prijspolitiek hadden de Rijksbureaux in tweeelei opzicht een zeer belangrijke taak, nl. op het gebied van de prijsvorming en op dat van de prijscontrlé. Op het laatste punt zullen wij straks uitvoeriger ingaan, wanneer wij de functie van de Rijksbureaux op het gebied van de contrlé in het algemeen nader onder het oog zullen zien. Ten aanzien van de prijsvorming kunnen wij echter vermelden, dat zij een belangrijke bemiddelende taak vervulden bij het ontwerpen van algemeene prijsregelingen, die den vorm hadden van uniforme maximumprijzen of calculatieschema's. De samenstelling van deze dikwijls zeer technische regelingen, waarbij de medewerking van het bedrijfsleven niet kon worden gemist, had, vooral in den aanvang, uiteraard heel wat voeten in de aarde, waarbij de diensten der Rijksbureaux als raadgevende instanties onmisbaar waren.

De prijsstop.

Hun taak op dit gebied nam intusschen in belangrijkheid zeer toe, toen na de bezetting een algemeene prijsstop formeel kwam te gelden, zoodat een prijs zonder toestemming van de centrale Overheid niet boven het niveau van 9 Mei 1940 mocht worden vastgesteld. Voor de uitvoering van een dergelijke geweldige taak moest een gedecentraliseerd apparaat worden ingeschakeld, en dit apparaat vormden de Rijksbureaux. Verzoeken tot prijsverhooging moesten bij hen worden ingediend, waarbij soms uitvoerige accountantsonderzoekingen noodzakelijk waren. In bepaalde gevallen ontvingen de Rijksbureaux voorts een delegatie tot het zelfstandig beslissen op verzoeken om prijsverhooging, zoo ten aanzien van invoergoederen, voordat de „Invoerprijzenbeschikking" deze aangelegenheid in algemeenen zin regelde.

In- en uitvoerpolitiek.

Een derde hoofdprobleem, hetwelk nauw met de voorziening verband hield, was dat van den in- en uitvoer. Wat den uitvoer betreft, moest er voor worden gezorgd, dat geen producten of bepaalde variëteiten er van werden geëxporteerd, die voor de binnenlandsche voorziening gewenscht of zelfs onmisbaar waren. Een uitvoerpolitiek, uitsluitend gebaseerd op totale contingenten voor een bepaalde periode, zooals die vóór September 1939 gold, was in de schaarschtesituatie er na niet meer mogelijk, zoodat een individueele beoordeeling van de verschillende behoeften noodzakelijk werd en dus ook van de verzoeken tot export. Terwijl de Rijksbureaux eenerzijds als adviseurs van het Departement en het Crisis-Uitvoerbureau bij de vaststelling der contingenten optraden, werden zij anderzijds in bepaalde opzichten door dit Bureau weer gedelegeerd bij de toewijzing van exportvergunningen binnen het raam der contingenten.

²⁾ Voor nadere bijzonderheden ter zake mogen wij verwijzen naar onze beschouwingen dienaangaande in „Economisch-Statistische Berichten" van 21 en 28 Mei 1941.

Een analoge figuur gaf de invoer te zien. De achteruitgang van onze export eischte een nauwkeurige verdeling van de beschikbare deviezen over de goederen, die voor import in aanmerking kwamen. De Rijksbureaux, die aan de bron der voorziening zaten, konden waardevolle adviezen geven bij de vaststelling van de invoerlijsten.

Andere maatregelen.

Naast hun werkzaamheden op de hierboven genoemde, met de voorziening samenhangende, gebieden kregen de Rijksbureaux in toenemende mate een functie bij de verdere economische maatregelen, die de voortschrijdende oorlogssituatie noodzakelijk maakte. Vraagstukken als bedrijfsvestiging, de inschakeling van uitgeschakelde bedrijven, de kartelleering e.d. gingen steeds meer de aandacht vragen. Op al deze gebieden werden de Rijksbureaux het administratieve apparaat, waaraan het Departement de uitvoering zijner maatregelen opdroeg. Het is uiteraard niet mogelijk op al deze problemen dieper in te gaan. Wij vermelden reeds de kwestie van de inschakeling van uitgeschakelde bedrijven en willen hier bij wijze van voorbeeld nog slechts de functie aanstippen, die de Rijksbureaux bij de uitvoering van het Bedrijfsvergunningenbesluit hebben. Het Bedrijfsvergunningenbesluit is een straffere editie van de oude Bedrijfsvergunningenwet. Maakte deze laatste het mogelijk op verzoek van een bedrijfstak de vestiging of uitbreiding van een bedrijf op zijn gebied aan de goedkeuring van de Overheid te binden, het nieuwe besluit verbiedt in het algemeen vestiging of uitbreiding van industriële bedrijven zonder vergunning, terwijl tevens de vestiging van handelsbedrijven en het gaan verhandelen van niet tot de normale branche behorende artikelen aan een goedkeuring werden gebonden. Het lag voor de hand de voorbehandeling van verzoeken tot vestiging of uitbreiding aan de Rijksbureaux op te dragen, aangezien zij de tegenwoordige behoeften en bezetting van de verschillende bedrijfstakken het meest gedetailleerd kennen. Ten aanzien van het gaan verhandelen van niet tot de normale branche behorende artikelen, ontvingen zij zelfs een delegatie om zelfstandig te beslissen.

De naleving der voorschriften.

Nadat wij in het voorafgaande een summier overzicht hebben gegeven van de vele maatregelen, met welke uitvoering de Rijksbureaux zijn belast, gaan wij nu over tot de functie, welke de Rijksbureaux hadden te vervullen bij de verzekering van de naleving der getroffen voorschriften. Deze taak kan min of meer worden beschouwd als het complement van de in het voorafgaande geschetste positieve taak. Een goede functioneering van de laatstgenoemde is immers zonder een consequente uitoefening van de eerste niet mogelijk.

In eerste instantie behoort het verzekeren van de naleving der door de Overheid getroffen voorschriften niet tot het gebied van de uitvoerende administratie. In wezen is zij immers het terrein van de rechterlijke macht. De ontwikkeling der omstandigheden was echter zoodanig, dat de Rijksbureaux, wilden zij de gelding hunner voorschriften niet illusoir zien worden, ook op dit gebied bevoegdheden aan zich moesten trekken. Wat immers was het geval?

Het complex van voorschriften, hetwelk sedert September 1939 aan het bedrijfsleven werd opgelegd, was niet te vergelijken met de rechtsregels, waaraan men tevoren was gebonden. Overtreding van de vele nieuwe bepalingen werd immers, aangezien deze nog geen gelegenheid hadden gevonden te groeien in het rechtsbewustzijn van de individuen, aanvankelijk niet als immoreel gevoeld, terwijl de overtreding er van veelal zeer winstgevend was. Deze situatie met betrekking tot de overtreding der economische voorschriften maakte een krachtig optreden tegen

overtreders noodzakelijk, waarbij op snelle en grondige wijze straffen werden uitgedeeld. Ook voor de rechterlijke macht was evenwel de situatie in dit opzicht geheel nieuw. Ook zij moest zich de vele, in een snel tempo tot stand komende, maatregelen eigen maken en haar opsporingsapparaat er op instellen. Als gevolg hiervan was het tempo van de vervolging veelal te langzaam en de straf te laag. Deze immers stond veelal niet in verhouding tot de winstgevendheid van de overtreding. Daarbij kwamen de moeilijkheden van de interpretatie der voorschriften; het vraagstuk van de vervangingswaarde bij de toepassing van de Prijsopdringingswet in het begin van den oorlog vormt hiervan een sprekend voorbeeld.

De technische kennis, welke bij de beoordeeling van overtredingen noodzakelijk was, speelde niet slechts een rol bij de berechting, doch ook bij de opsporing. Het politionele apparaat ontbrak het begrijpelijkerwijs, vooral in het begin, aan die kennis ten eenen male.

Ter bekroning van de moeilijkheden op dit terrein, had men dan nog te kampen met het bezwaar, dat de juridische formulering van de voorschriften, die in grooten getale van de Rijksbureaux uitgingen, aanvankelijk veel te wenschen overliet.

De contrôle.

Dit alles bracht de Rijksbureaux onvermijdelijk tot zelfstandig ingrijpen op dit gebied. In de eerste plaats op dat van de contrôle. Deze contrôle was uiteraard voornamelijk van beteekenis op de beide hoofdgebieden van werkzaamheid: de distributie- en de prijspolitiek. Daartoe werden speciale afdelingen gecreëerd, soms voor de distributies en de prijscontrole afzonderlijk, doch soms ook voor beide doeleinden tegelijk. Het lag immers voor de hand, dat, al droegen de beide soorten van contrôle ook een verschillend karakter, voor een goede uitvoering er van veelal toch algemeene bedrijfsgegevens noodig zijn, die voor beide afdelingen gelijkelijk van beteekenis waren. De voornaamste kenmerken van de contrôle op dit gebied door de Rijksbureaux waren technische en bedrijfs-economische deskundigheid. Een werkelijk efficiënte contrôle bij handel en industrie zonder deze eigenschappen behoort tot het rijk der onmogelijkheden. Dit feit gold voor de prijscontrole nog in bijzonder sterke mate, aangezien de kostprijsadministratie bij vele bedrijven, in het bijzonder de kleinere, uiterst gebrekkig was.

De contrôle-afdelingen der Rijksbureaux bestrijken, zooals in het voorgaande is duidelijk geworden, niet het totale gebied van het bedrijfsleven. Dit is met name van beteekenis voor de prijscontrole, welke, gegeven het algemeene karakter van de prijspolitiek, wel over het geheele bedrijfsleven moet worden uitgeoefend. Ten aanzien van den kleinhandel is deze contrôle tot dusver gebleven bij het politionele apparaat, dat in den aanvang het geheele terrein moest bestrijken, maar met het tot ontwikkeling komen van de contrôle-afdelingen der Rijksbureaux zich van het terrein van groot-handel en industrie heeft teruggetrokken. Juist de prijscontrole bij den kleinhandel eischt intusschen veelal ook een zekere mate van bedrijfs-economische kennis — wij wijzen op de textielbranche —, die den politiemann niet eigen is. Bij de in gang zijnde reorganisatie op dit gebied is het dan ook van groote beteekenis, dat een vorm wordt gevonden, waarbij een samenwerking tusschen het politionele apparaat en de contrôle-afdelingen der Rijksbureaux tot stand wordt gebracht. De bedrijfs-economische voorlichting, die het uitgebreide politionele apparaat, hetwelk voor de contrôle op de kleinhandelsprizen noodzakelijk is, op deze wijze kan verkrijgen, zal aan de handhaving van de geldende voorschriften slechts ten goede kunnen komen.

Ook de onderlinge samenwerking der contrôle-afdelingen is intusschen een punt van groote beteekenis. Veelal kruisen immers de terreinen der Rijksbureaux

elkaar, zoodat een zoo nauw mogelijke samenwerking, in het bijzonder van verwante Rijksbureaux, de doeltreffendheid van de contrôle zeer kan bevorderen. Met het toenemen van de schaarschte is dit vraagstuk van steeds grootere beteekenis geworden, en het laatste woord over de organisatie van de contrôle is dan ook zeker nog niet gesproken.

Het toepassen van sancties.

Ook de bestraffing van overtredingen trokken de Rijksbureaux, ten gevolge van de hiervoren geschetste ontwikkeling, in toenemende mate tot zich. De hieronder volgende opmerkingen ter zake betreffen intusschen voornamelijk het gebied van de distributie-overtredingen, aangezien ten aanzien van de prijs-overtredingen onder den Gemachtigde voor de Prijzen een centraal apparaat werd geschapen.

Wij vestigden er reeds de aandacht op, dat het zelf straffen door de Rijksbureaux van overtredingen hunner voorschriften in eerste instantie niet tot hun taak behoort. Zij staan daarvoor te dicht bij het bedrijfsleven, nemen te zeer, ook al zijn zij ambtelijke organen, een vertrouwenspositie in, dan dat zij ideale strafrechters kunnen zijn. Zij zaten echter tusschen twee vuren: aan den eenen kant hun verhouding tot het bedrijfsleven, aan den anderen kant de noodzakelijkheid hun voorschriften te doen handhaven. Ten gevolge van het langzaam op gang komen der rechterlijke macht hanteerden de Rijksbureaux dan ook reeds vroeg den voor de hand liggenden maatregel als straf op een overtreding der distributievoorschriften: het weigeren van een vergunning. Deze maatregel was intusschen een tweesnijdend zwaard. Weliswaar werkte hij snel en effectief, doch aan den anderen kant had hij het nadeel, dat het distributieprogramma van de Rijksbureaux er door in de war kon worden gestuurd, met het gevaar van schade voor de goederenvoorziening. Daarnaast was de maatregel veelal ook zeer zwaar, en kon hij in bepaalde omstandigheden sociale consequenties hebben. Vandaar dat het intrekken van vergunningen als sanctie maatregel slechts bij uitzondering door de Rijksbureaux werd gehanteerd, en dat zij reeds vroeg naar een ander middel omzagen. Dit middel was gelegen in het *boetebeding*, gecombineerd met een eventuele cautiestelling. Daarbij kon worden aangeknoopt aan de kartelervaring, die men in vele bedrijfstakken met dit middel reeds had opgedaan en waarmede verscheidene directeurs van Rijksbureaux ook vertrouwd waren. De Distributiewet bepaalt nl., dat aan het verlenen van vergunningen voorwaarden kunnen worden verbonden. Als een dier voorwaarden stelde men nu, dat de ingeschrevenen zich verbonden bij een door den directeur geconstateerde overtreding zonder voorbehoud een geldsbedrag te storten tot een zeker maximum, waarbij men tevens als zekerheid veelal een bepaalde bankgarantie moest stellen. Dit laatste was in de meeste gevallen een onmisbaar complement van het boetebeding, aangezien het de mogelijkheid schiep aanstonds te executeeren, terwijl men zonder de cautie toch weer op den rechter zou moeten terugvallen.

Ook dit middel is intusschen niet universeel toegepast, omdat men er zoo mogelijk de voorkeur aan bleef geven, vooral in gevallen van crimineelen aard, den strafrechter in te schakelen. Deze laatste procedure werd gemakkelijker, toen het instituut van den economischen rechter werd ingesteld, die bovendien door het recente Economische Sanctiebesluit in staat werd gesteld op effectieve wijze op te treden. Intusschen gaat de ontwikkeling op dit terrein uiteraard met een zekere geleidelijkheid, waardoor het den Rijksbureaux ook in de naaste toekomst wel niet mogelijk zal zijn geheel van 'de eigen sanctiemiddelen afstand te doen. Veel is op dit gebied nog in wording, en wij volstaan hier tenslotte met er op te wijzen, dat naar een regeling wordt gestreefd, waarbij zoowel de economi-

sche als de juridische beoordeeling van overtredingen zooveel mogelijk tot hun recht komen.

De verhouding tot de nieuwe organisaties van het bedrijfsleven.

Uit het bovenstaande is wel duidelijk geworden, dat de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid, ondanks gebreken — onvermijdelijk door hun vaak overhaasten groei —, tot onmisbare onderdeelen van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart zijn geworden; welke de vele moeilijkheden, waarvoor deze bewogen tijd ons stelt, in het algemeen op een wijze hebben overwonnen, die bewondering afdwingt.

Intusschen kan niet worden ontkend, dat de Rijksbureaux, juist door de snelheid der ontwikkeling op economisch gebied en door hun positie als vertrouwensinstantie van het bedrijfsleven, vaak meer adviseerende en uitvoerende werkzaamheden op hun schouders hebben genomen dan hun centrale ambtelijke taak strikt genomen vorderde. Zij hebben er veelal van den aanvang af dan ook naar gestreefd om niet alleen het bedrijfsleven in te schakelen bij het ontwerpen hunner regelingen, doch dit bedrijfsleven tot op zekere hoogte ook met de uitvoering daarvan te belasten. De aanwezigheid van goed uitgeruste ondernemersorganisaties gaf daartoe in bepaalde gevallen de gelegenheid. Zelfs werden deze soms ingeschakeld bij de verdeling van contingenten van distributiegoederen over hun industrie.

De officieele organisatie van het bedrijfsleven, die van een algemeen karakter is, heeft echter de mogelijkheid geschapen, dit op veel ruimere schaal te doen en een werkverdeling tot stand te brengen, die het den Rijksbureaux mogelijk zal maken in sterkere mate als leidend ambtelijk orgaan op te treden en de uitvoering van verschillende maatregelen onder zekere voorwaarden over te laten aan de zelfwerkzaamheid van het georganiseerde bedrijfsleven.

Dit proces is op het oogenblik in vollen gang. De organisatie van de industrie is tot stand gekomen en die van den handel is reeds ver gevorderd. Zooals bekend mag worden verondersteld, zijn voor de hoofdgebieden van economische werkzaamheid, zooals de industrie, de handel, het bankwezen, het verzekeringswezen, het verkeer en het ambacht — de landbouw is op eenigszins andere wijze georganiseerd —, hoofdgroepen tot stand gebracht, welke hoofdgroepen zijn onderverdeeld in bedrijfspgroepen en die weer in vakgroepen en eventuele ondervakgroepen. Zoo kent de Hoofdgroep Industrie een bedrijfspgroep textielindustrie, die weer tot vakgroep heeft de katoenindustrie, enz. Van de Hoofdgroep Industrie maken in totaal 28 bedrijfspgroepen deel uit met ongeveer 170 vakgroepen. Deze bedrijfsorganisaties, ingesteld door den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, zijn officieele representanten van het bedrijfsleven, die een publiekrechtelijke functie uitoefenen. Als zoodanig kunnen zij op hun gebied dan ook verordeningen vaststellen, die overigens door genoemden Secretaris-Generaal moeten worden goedgekeurd, terwijl zij aangelegenheden van meer internen aard door aanwijzingen der voorzitters kunnen regelen.

Over de overdracht van verscheidene maatregelen, waarmede de Rijksbureaux zich tot dusverre in meer of minder sterke mate hebben beziggehouden, aan de bedrijfsorganisaties wordt dan ook reeds uitvoerig overleg gepleegd.

Wij noemen hieronder enkele voorbeelden van werkzaamheden, bij de uitvoering waarvan de bedrijfsorganisaties een taak kunnen hebben:

de bedrijfseconomische en technische voorlichting der bedrijfsgeenooten en het daarvoor benodigde onderzoekingswerk;

de normalisatie en standaardisatie, van beteekenis in verband zoowel met de prijs- als de distributieweet; het enquêteren van gegevens bij het bedrijfsleven;

het deelnemen aan jaarbeurzen;
 het adviseeren op het gebied van de prijsvorming en het voorbereiden van algemeene prijsregelingen;
 het uitvoeren van distributiewerkzaamheden onder toezicht van de Rijksbureaux;
 het adviseeren ten aanzien van den in- en uitvoer; de sanering, uiteraard onder toezicht van de centrale Overheid;
 steunverleening aan bedrijven, die door de buitengewone omstandigheden zijn stilgelegd;
 het adviseeren in alle overige aangelegenheden van economischen aard.

Uit deze opsomming blijkt in de eerste plaats, hoe uitgebreid het terrein is, waarop de bedrijfsorganisaties zich bewegen. In de tweede plaats blijkt daaruit, dat er een aantal werkzaamheden zijn, die van nature de hunne zijn, en andere, waarbij zij, in samenwerking met de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid, belangrijke diensten aan de Overheid en dus het algemeen belang kunnen bewijzen. Van bij uitstek groote beteekenis is bijv. in dezen tijd de adviseerende taak op het gebied van de prijsvorming; de vele regelingen, welke op dit gebied tot stand komen, kunnen slechts bevredigend functioneeren, indien zij in de meest volstreekte samenwerking met het bedrijfsleven zijn ontworpen. Overigens is het juist hier duidelijk, dat de definitieve vaststelling van deze regelingen zoo zeer een zaak van publiek belang is, dat slechts de centrale Overheid dit kan doen.

Verder nog kan de samenwerking gaan op het gebied van de distributie. Behalve dat zij op dit terrein een belangrijke adviseerende functie hebben, kunnen de bedrijfsorganisaties, wanneer voor bepaalde producten periodiek zekere contingenten over een bedrijfstak moeten worden verdeeld, onder toezicht van het Rijksbureau een delegatie daartoe ontvingen. In het bijzonder geldt dit voor hulpstoffen. Wanneer het vaststellen van periodieke contingenten door te kleine of te sterk wisselende voorraden niet mogelijk is, en de toewijzing van geval tot geval geschiedt, moet uiteraard de zaak in handen van het Rijksbureau zelf blijven, teneinde een volledig in het productie- en voorzieningsplan passende distributie te verzekeren. Ook de verdeling over de verschillende bedrijfstakken blijft uiteraard de taak van het Rijksbureau. Op de wijze als hier summier geschetst, kan echter een logische arbeidsverdeling tot stand worden gebracht, die zoowel aan de behoefte van de Overheid als aan die van het bedrijfsleven tegemoet komt.

De controle op prijs- en distributievoorschriften ten slotte is weer een terrein, dat bij de Overheid moet blijven.

Wij kunnen hier uiteraard niet alle werkzaamheden, waarvoor zoowel de Rijksbureaux als de bedrijfsorganisaties een taak hebben, de revue laten passeeren. Het zal echter reeds uit het bovenstaande wel duidelijk zijn geworden, dat in deze phase van de ontwikkeling der Rijksbureaux een intensieve samenwerking met de organisaties van het bedrijfsleven voor de hand ligt, en dat zij zich daardoor in sterkere mate kunnen concentreeren op hun centrale leiding gevende taak als ambtelijke organen.

Wij vestigden er in het begin reeds de aandacht op, dat de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid in hun ontwikkeling een zeker hoogtepunt hebben bereikt. Reeds nu mag echter worden vastgesteld, dat de diensten, die zij in dezen oorlogstijd het land hebben bewezen, zeer belangrijk zijn te achten.

G. BROUWERS.

DE VERTICALE BEDRIJFSORGANISATIE OP HET GEBIED DER VOEDSELVOORZIENING.

In het Organisatienummer van de „Economisch-Statistische Berichten” van 7 Januari jl. zijn besprekingen gewijd aan de horizontale organisaties voor het bedrijfsleven van handel en industrie, welke door de Organisatie-Commissie krachtens de haar door den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart overgedragen bevoegdheid worden opgebouwd. In dit artikel zal een aangelegenheid worden behandeld, welke daarmede nauw verband houdt, n.l. de verticale bedrijfsorganisatie voor het gebied der voedselvoorziening, welke op grond van het *Organisatiebesluit Voedselvoorziening 1941* (Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Landbouw en Visserij van 28 Maart 1941, Verordeningenblad Stuk 14, No. 69) thans bezig is zich te voltrekken.

De *doelstelling van dit besluit* — op den inhoud waarvan in een volgend artikel nader wordt teruggekomen — is: langs publiekrechtelijken weg een bepaalde bedrijfsorganisatie te scheppen, welke in staat zal zijn om onder toezicht van de Overheid de voedselvoorziening te regelen. Bij nadere beschouwing van deze doelstelling kunnen reeds terstond twee vragen rijzen:

1°. Waarom is het noodig een bedrijfsorganisatie te creëeren, die de taak van de Overheid op het gebied der voedselvoorziening moet overnemen?

2°. Waarom kunnen de door de Organisatie-Commissie ook op het gebied der voedselvoorziening tot stand gebrachte en alsnog ter stand te brengen organisatorische groepen van handel en industrie deze regelingen niet op zich nemen?

Voorgeschiedenis van het Organisatiebesluit Voedselvoorziening 1941.

Met de beantwoording van de eerste vraag betreden wij een gebied, waarover reeds een vrij omvangrijke historische verhandeling zou kunnen worden geschreven. De voedselvoorzieningsmaatregelen, zooals deze zich in het bijzonder na Mei 1940 hebben ontwikkeld, zijn voor een belangrijk deel voortgekomen uit de zgn. landbouw-crisismaatregelen. Een ieder nu, die eenigermate betrokken is geweest bij de landbouw-crisismaatregelen, zal zich herinneren hoevele malen en op telkens andere wijze door de Regeering pogingen zijn gedaan om deze maatregelen, waarmede zij hoe langer hoe meer bemoeiingen had gekregen, als het ware van zich af te schudden, door deze aan het bedrijfsleven over te dragen. Het is met het oog op de voorgeschiedenis van het Organisatiebesluit Voedselvoorziening goed, deze pogingen in het kort in de herinnering te roepen.

Na de centralisatie in 1934 van de, voordien in opzet en uitvoering verspreide, steunmaatregelen voor den land- en tuinbouw met behulp van de Landbouw-Crisiswet 1933 en het daarop gebouwde apparaat der zgn. crisis-organisaties, werd reeds in 1935 de behoefte gevoeld aan een grondige herziening in de wijze van uitvoering en controle van de landbouw-crisismaatregelen. Daartoe werd in November 1935 door den toenmaligen Minister van Landbouw en Visserij een „Commissie Reorganisatie Landbouw-Crisismaatregelen” ingesteld, onder voorzitterschap van Prof. Mr. J. van Loon. In het door deze commissie in September 1936 uitgebrachte rapport kwam tot uiting, dat het centralistisch-bureaucratisch beheersysteem der Landbouw-Crisiswet belangrijk moest worden gewijzigd, teneinde de grondslagen te leggen voor een ontwikkeling, waarbij de ambtelijke organen een deel van haar taak aan uit het bedrijfsleven zich vormende groepen zouden overdragen. Hierin kwam dus voor de eerste maal terug de gedachte van een gedecentraliseerd systeem van uitvoering en zoo mogelijk ook regeling door de bedrijfsgenooten zelf, welke gedachte

ook aan de eerste economische regeling op het gebied van den landbouw — nl. de Tarwewet 1931 — ten grondslag had gelegen. Door het Departement van Landbouw en Visserij is het door de Commissie van Loon geuite desideratum eenigen tijd later nader uitgewerkt in het *Voorontwerp Landbouw-Orderingswet 1937*. In dit voorontwerp was een regeling ontworpen, waarbij de mogelijkheid werd geopend tot het instellen van bedrijfsorganen, waaraan zoowel een adviseerende, uitvoerende als verordenende bevoegdheid werd toegekend. Hierbij werd aangeknoopt aan de toen in behandeling zijnde Grondwetsherziening, waarbij toevoeging van een nieuw hoofdstuk „Van openbare lichamen voor beroep en bedrijf” was voorgesteld. Dit voorontwerp heeft toentertijd geen gunstig onthaal gevonden. Voor de daarin neergelegde toekenning van verordenende bevoegdheden aan bedrijfsorganen, hoezeer deze ook met waarborgen was omringd, was men huiverig; tegen de instelling der bedrijfsorganen door de Overheid had men bezwaar: deze organen moesten uit het bedrijfsleven zelf voortkomen. Tenslotte kwam vooral van de zijde van bij de landbouwcrismaatregelen betrokken handel en industrie de critiek, dat het landbouwelement in de bedrijfsorganen veel te sterk domineerde¹⁾. Toen dus bleek, dat dit voorontwerp voorloepig geen kans had wet te zullen worden, heeft de Regeering haar pogingen om, zij het op andere wijze, in het systeem van de uitvoering der landbouwcrismaatregelen grondig wijzigingen te brengen, voortgezet. Daarbij werd er van uitgegaan, dat onderscheiden moesten worden de crisismaatregelen, die van tijdelijken aard waren, en de blijvende orderingsmaatregelen voor den landbouw. De crisismaatregelen dienden zooveel mogelijk door de bedrijfsgenooten zelf te worden overgenomen. Daartoe werden zoowel met vertegenwoordigers van de Centrale Landbouworganisaties als met vertegenwoordigers van de bij den landbouw betrokken handel en industrie besprekingen gevoerd. De resultaten van dit overleg werden neergelegd in een tweetal rapporten van Februari en Juli 1939, uitgegeven bij de Algemeene Landsdrukkerij. In deze rapporten kwam men tot de conclusie, dat de bestaande organisaties van belanghebbenden organen — en wel vereenigingen — ter overneming van de landbouwcrismaatregelen dienden op te richten. Ook dus hier weer de gedachte van regeling door het bedrijfsleven zelf, zij het dan niet op publiekrechtelijken grondslag. Aan de in deze rapporten vervatte voorstellen kon ten gevolge van het intreden van den oorlog geen daadwerkelijke uitvoering worden gegeven²⁾. Hetzelfde was het geval met de regeling, welke door de Regeering was beoogd voor de totstandkoming van de meer als permanent gedachte regelingen voor het bedrijfsleven in den landbouw. Deze regeling was neergelegd in het ontwerp Landbouw-Bedrijfsregelingwet, waarvan de behandeling in de Tweede Kamer door het uitbreken van den oorlog werd afgebroken. Dit ontwerp beoogde de mogelijkheid van verbindendverklaring van bedrijfsregelingen, tot stand gebracht door organisaties op het gebied van productie, den handel in, en de be- en verwerking van landbouwproducten en was eveneens als een voorlooper te zien van een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie van den landbouw³⁾.

¹⁾ Op dit laatste punt werd ook de aandacht gevestigd in een bespreking van dit voorontwerp door Drs. J. J. A. Charbo in „Economie” van Juli 1937.

²⁾ De juridische basis voor deze nieuwe organen was wel reeds gelegd door de op 17 Aug. 1939 in werking getreden wijziging van het Crisis-Organisatiebesluit 1933, waarbij een apart hoofdstuk „Van de bedrijfsorganen” werd ingelascht.

³⁾ „Deze ontwikkeling zou, indien zij gunstig blijkt te zijn, op den duur er toe kunnen leiden, dat, op den grondslag van artikel 152 der Grondwet voor het bedrijfsleven in den landbouw, lichamen in het leven worden geroepen, welke met verordenende bevoegdheid zouden kunnen worden bekleed”. (Memorie van Toelichting ontwerp Landbouw-Bedrijfsregelingwet).

Aldus was bij het uitbreken van den oorlog de stand van zaken op het gebied van het sinds 1935 steeds nijpender geworden vraagstuk, op welke wijze in het systeem van de landbouw-crisispolitiek ingrijpende wijzigingen konden worden gebracht. Algemeen was het gevoelen, dat de bestaande vorm, waarbij de Overheid met haar crisis-organisaties, die in wezen overheidsinstanties waren, veel te veel op den voorgrond was getreden, en het bedrijfsleven meer en meer op den achtergrond was geraakt, inderdaad niet langer kon worden bestendigd. Men was er echter nog niet in geslaagd den juisten vorm te vinden, waarin het bedrijfsleven meer daadwerkelijk ingeschakeld kon worden. De moeilijkheden in deze materie lagen vooral in het vinden van een vorm, waarmede zoowel de landbouw als de handel en industrie zich konden vereenigen. Het was nu eenmaal niet te ontkennen, dat de handel en industrie zich bij de landbouwcrismaatregelen, waarvan de doelstelling geheel op de belangen van den landbouw waren gericht, ten achter gesteld voelden. Alleen een organisatievorm, waarbij aan dit gevoel elke redelijke grondslag zou zijn ontnomen, zou kans van slagen hebben. Ook het gemis van organisaties, omvattend alle producenten of alle tot een tak van handel of industrie behorende ondernemers, zoomede de bij den handel in en industrie, van landbouwproducten bestaande tegenstelling tusschen coöperatieve en particuliere handel en industrie, vormden een ernstige belemmering voor de uitvoering der toen geprojecteerde plannen. Het was gezien de reacties uit het bedrijfsleven op de door de Regeering ondernomen pogingen, dan ook allengs wel duidelijk geworden, dat, zoolang de landbouwcrismaatregelen moesten worden gezien als maatregelen, waarbij het belang van den landbouw, nl. het verkrijgen van een voor dezen loonenden prijs, primair was, op de bereidheid van handel en industrie om aan de overname der maatregelen mede te werken, bezwaarlijk kon worden gerekend.

De ontwikkeling sedert Mei 1940.

Hoe heeft zich nu het vraagstuk van een meer gedecentraliseerde regeling en uitvoering der economische maatregelen op het gebied van den land- en tuinbouw, aan de oplossing waarvan dus reeds jaren was gewerkt, na het intreden van den oorlogstoestand in ons land ontwikkeld? Deze ontwikkeling is gegaan in een richting, welke een redelijke kans biedt, dat de voor een bevredigende oplossing voordien ondervonden moeilijkheden overwonnen kunnen worden. Ik moge dit met het volgende verduidelijken.

Ten gevolge van het uitbreken van den oorlog en de daaruit voortgevloeide economische consequenties, in het bijzonder met betrekking tot den invoer van voor ons land benodigde grondstoffen en voedingsmiddelen, hebben de landbouwcrismaatregelen een essentiele verandering ondergaan. Oorspronkelijk waren deze maatregelen er geheel, en in latere jaren toch ook in hoofdzaak, op gericht een zoodanige opbrengst der landbouwproducten te bereiken, dat de landbouw op redelijken grondslag in stand gehouden kon worden. De op grond van de Landbouw-Crisiswet 1933 getroffen regelingen hadden ook somtijds wel een meer ordenend karakter, bijv. op het gebied van den afzet, doch het verkrijgen van een loonende opbrengst van den land- en tuinbouw was toch het voornaamste doel. Deze doelstelling hield, naar bekend mag worden verondersteld, verband met den deplorabelen toestand, waarin de landbouw, ten gevolge van de enorme prijsdalingen der landbouwproducten in 1930 en volgende jaren en de daarmee verbandhoudende moeilijkheden voor het vinden van een loonenden afzet van het overschot onzer producten, was komen te verkeeren. Door heffingen bij invoer of in het binnenland, of door middel van toeslagen bij export, werd het prijspeil der landbouwproducten kunstmatig omhoog gebracht;

door regeling der productie werd getracht de hoeveelheid producten, welke noch in ons land, noch in het buitenland loonenden afzet konden vinden, zoó gering mogelijk te doen zijn. Alle maatregelen, welke er op wezen hoezeer het aanbod van landbouwproducten de vraag overtrof. In deze situatie heeft de oorlog een ingrijpende wijziging gebracht. Door het wegvallen van allen invoer van overzee zijn wij in Nederland gedurende den oorlogstijd in hoofdzaak aangewezen op de productie van eigen bodem. Het gedurende de crisisjaren immer aanwezige overschot der landbouwproducten is verdwenen, in de plaats daarvan is gekomen een voortdurend toenemende vraag, waaraan slechts met inspanning van alle krachten kan worden voldaan. Door dezen omslag van overschot in schaarschte is ook het prijsvraagstuk van den landbouw in een ander stadium getreden ⁴⁾. Thans wordt *uitgegaan* van een redelijken prijs voor de landbouwproducten, hetgeen op zichzelf een aanmoediging voor de productie inhoudt, teneinde de zoo dringend noodige hoeveelheid landbouwproducten te verkrijgen.

Moet men nu uit deze essentieel gewijzigde omstandigheden concluderen, dat de regelingen op het gebied van de voortbrenging en den afzet van de landbouwproducten haar reden van bestaan hebben verloren en derhalve zouden kunnen verdwijnen? Dit is geenszins het geval.

Integendeel, deze maatregelen zijn thans noodzakelijker dan ooit, slechts de moeilijkheden, welke zij moeten bestrijden, liggen niet meer op het gebied van den overvloed, maar op dat van de schaarschte, of anders gezegd, zij hebben niet meer tot doel de rentabiliteit van land- en tuinbouw te verzekeren, maar zij beoogen thans, uitgaande van een behoorlijke geldelijke opbrengst voor den landbouw, zoodanige economische verhoudingen op het gebied van productie en afzet van landbouwproducten te scheppen, dat een onder de huidige omstandigheden zoo goed mogelijke voedselvoorziening gewaarborgd is. *De landbouw-crisismaatregelen zijn derhalve voedselvoorzieningsmaatregelen geworden.*

De plaats van het bedrijfsleven in de regelingen.

Met deze verandering in de structuur der maatregelen, welke zich na het intreden van den oorlogstoestand langzamerhand heeft voltrokken, is het probleem, op welke wijze een meer gedecentraliseerde en deskundige totstandkoming en uitvoering der maatregelen ware te bereiken, echter niet tot oplossing gebracht. Integendeel, dit probleem is steeds nijpender geworden, toen de regeling der voedselvoorziening tal van maatregelen en een diep ingrijpen in het bedrijfsleven eischte. Wil de Overheid niet bedolven raken onder de talloze regelingen en wil zij niet door de veelheid der details de groote lijnen van een juiste economische politiek uit het oog verliezen, dan dient zij een zeer groot deel van haar taak op het gebied der voedselvoorziening aan andere instanties over te kunnen dragen.

Er is echter nog een andere reden, welke het meer en meer noodzakelijk maakt de verdeling van de taak tusschen Overheid en bedrijfsleven in de te treffen economische regelingen aan een grondige herziening te onderwerpen. Het veelvuldig ingrijpen van de Overheid in het bedrijfsleven en het opleggen van tal van maatregelen, welke ondernemers in hun bedrijfsvoering belemmeren, hebben een zekere tegenstelling doen ontstaan tusschen de wijze, waarop de Overheid wordt geacht de bedrijfsbelangen te waardeeren, en die, waarop het bedrijfsleven deze zelf ziet. Wil deze tegenstelling niet ontaarden in een toestand, waarin de Overheid als alleen regelende instantie het bedrijfsleven regeert en de ondernemer zelf passief deze regelingen ondergaat, dan zal een ingrijpende wijziging

in de totstandkoming der economische regelingen moeten worden gebracht en wel in dier voege, dat het bedrijfsleven niet alleen de regelingen zelf treft, maar dat het deze ook ziet als strekkende tot zijn eigen belang. Het bedrijfsleven zelf is hierbij tevens bij uitstek in staat te trachten het bedrijfsbelang met het belang van den particulieren ondernemer zoo goed mogelijk te combineren.

Dit alles geldt wellicht nog niet zoo zeer voor den tijd van den oorlog, gedurende welke de Overheid uiteraard, in verband met de eischen der oorlogseconomie, nog veel aan zich zal moeten houden, doch wel in het bijzonder voor den tijd na den oorlog, wanneer ordenende maatregelen op het gebied van de productie en den afzet zonder twijfel evenzeer noodzakelijk zullen zijn. Indien dan een vorm voorhanden zou zijn, waarbij een juist evenwicht is bereikt tusschen de taak der Overheid en de taak van het bedrijfsleven bij het treffen van de economisch noodzakelijke regelingen, dan zal zulks ongetwijfeld voor de economische toekomst van ons land van groote waarde zijn.

Op grond van al deze overwegingen werd dan ook aan de mogelijkheden om het bedrijfsleven bij de totstandkoming en uitvoering der voedselvoorzieningsregelingen in te schakelen, in den loop van 1940 opnieuw aandacht gewijd. Het bleek daarbij reeds spoedig, dat er verschillende factoren waren, waardoor eenige belangrijke vroeger ondervonden bezwaren uit den weg waren geruimd. Was voorheen steeds beoogd een inschakeling van het bedrijfsleven bij de landbouw-crisismaatregelen, thans moest een organisatievorm worden gevonden, welke de regeling der voedselvoorziening, in het bijzonder op het gebied van den afzet, op zich kon nemen. Bij deze regelingen zouden landbouw, handel en nijverheid als volkomen gelijkgerechtigd naast elkaar kunnen staan, ieder de plaats innemende, welke met zijn economische functie in het proces van den afzet van het product van den producent naar den consument overeenkomt. Voorts hooft de opbouw van een zelfstandige organisatie ter ontwikkeling van het bedrijfsleven, waarmede krachtens het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart in November 1940 een aanvang was gemaakt, voor de organisatie der voedselvoorziening belangrijke mogelijkheden. Een der moeilijkheden voor een doeltreffende organisatievorm, waarop hiervoren is gewezen, is steeds geweest, dat het den handel en de industrie ontbrak aan organisatorische eenheden, welke als vertegenwoordiger van een bedrijfstak of onderdeel daarvan konden dienen. Het vormen van bedrijfs-, vak- en ondervakgroepen voor den geheelen handel en de industrie, ook op het gebied der voedselvoorziening, zou in deze leemte voorzien. Ook aan de bezwaren, welke de tegenstelling coöperatieve en particuliere handel en industrie voorheen vaak opleverden, zou door het bijeenbrengen van alle bedrijfsgenooten in een vak- of ondervakgroep tegemoet gekomen worden.

Was het nu — en hiermede kom ik tot de behandeling van de tweede in den aanvang gestelde vraag — niet mogelijk, dat de gezamenlijke door de Organisatie-Commissie voor het gebied der voedselvoorziening tot stand te brengen organisatorische groepen de voedselvoorzieningsregelingen op zich zouden kunnen nemen? Dit nu is inderdaad niet mogelijk te achten. In de eerste plaats reeds om deze reden niet, dat de organisatie van den producent op het gebied der voedselvoorziening, dat zijn de boer, de tuinder en de visscher, niet tot de taak van de Organisatie-Commissie behoort, en het is moeilijk denkbaar, dat men doeltreffende regelingen ten aanzien van den afzet van voedselvoorzieningsproducten maakt, zonder den producent daarbij in te schakelen. Er is echter nog een andere reden, waarom de door de Organisatie-Commissie ingestelde horizontaal georganiseerde eenheden niet voldoende zijn voor een opbouw van een organisatie,

⁴⁾ Vgl. het artikel van J. Horring „Eenige principieele punten betreffende de prijsbepaling van landbouwproducten” in „E.-S.-B.” van 28 Januari 1942.

welke een regelende taak moet bezitten ten aanzien van den gang van een product. *Deze horizontale groepen kunnen zich nl. in beginsel slechts bezighouden met die problemen, welke in het vlak van haar horizontale groepering liggen.* Ook al zouden zij verder liggende problemen in haar arbeid betrekken — industriele groepen kunnen zich bijv. oriënteren omtrent afzetmogelijkheden — dan hebben zij toch niet de bevoegdheid om daaromtrent regelen te stellen. Uit deze constellatie vloeit voort; dat, wil men een organisatie scheppen, die in staat zal zijn de economische regelingen, welke door de Overheid op het gebied der voedselvoorziening zijn genomen, over te nemen en op haar eigen wijze voort te zetten, het noodig is, dat van deze organisatie deel uitmaken lichamen, welke door hun samenstelling en bevoegdheid in staat zijn den geheelen gang van het product van producent tot consument te overzien en te regelen. Lichamen dus, welke als het ware over een gebied der voedselvoorziening het bestuur kunnen gaan uitoefenen, opgebouwd als zij dienen te zijn uit allen, die eenige economische functie bij den gang der producten in dat gebied vervullen, t.w. *de producenten, de be- en verwerkers en de handel* in al zijn schakeeringen van export- en importhandel, binnenlandsche groot- en kleinhandel en tusschenhandel.

Met deze lichamen zou echter voor een doeltreffende organisatie niet volstaan kunnen worden. In de eerste plaats immers dienen deze lichamen, willen zij werkelijk organen van het bedrijfsleven zijn, organisch daaruit te worden opgebouwd. Hiervoor is een zekere onderbouw van organisatorische eenheden vereischt, waaruit de organen kunnen worden samengesteld. In de tweede plaats zou, wanneer bedoelde lichamen de eenige organisaties zouden zijn, het gevaar, dat zij te zeer gecentraliseerde en bureaucratistische lichamen zouden worden, zeker niet denkbeeldig zijn. *Het zijn nu de organisatorische groepen van handel en industrie, in te stellen door de Organisatie-Commissie, welke deze beide desiderata kunnen vervullen.* Uit deze bedrijfs-, vak- en ondervakgroepen van handel en industrie kunnen nl. niet alleen de organen van bovenbedoelde regelende lichamen ten deele worden samengesteld, doch aan deze groepen kan tevens een deel van de taak dier lichamen worden overgedragen. Op deze wijze zou een organische ophouwing van de organisatie der voedselvoorziening kunnen worden bereikt, terwijl tevens — en dit is voor een gunstige ontwikkeling zeker niet minder belangrijk — de mogelijkheid bestaat van vergaande functioneële decentralisatie met den daaraan verbonden groteren waarborg voor een deskundige regeling en uitvoering.

In dezen gedachtengang werd de verticale bedrijfsorganisatie der voedselvoorziening, neergelegd in het Organisatiebesluit Voedselvoorziening 1941, opgezet. Deze biedt derhalve dit beeld, dat de leidende en algemeen regelende taak zal berusten bij nieuwe lichamen, omvattende producenten, handel en industrie, echter met twee belangrijke modulaties:

- a) dat deze lichamen voor een belangrijk deel opgebouwd zijn uit de organisatorische groepen van handel, industrie en ambacht;
- b) dat in het werk dezer lichamen de organisatorische groepen ingeschakeld zullen worden, door deze een deel ter uitvoering over te dragen of ter regeling over te laten. Hierbij zal in het algemeen als richtsnoer het subsidiariteitsbeginsel moeten gelden, nl. dat, wat het lagere orgaan kan regelen, ook door dit orgaan moet worden geregeld.

In dit beeld mist men nog de binding met de producenten, daar bij het uitvaardigen van het Organisatiebesluit Voedselvoorziening 1941 met de vorming van een agrarische vakgroep nog geen aanvang was gemaakt. Nadien is de Nederlandsche Landstand in het leven geroepen, omtrent de ontwikkeling waarvan echter nog geen voldoende gegevens voorhanden zijn.

Mej. Mr. E. W. HOETINK.

BOEKBESPREKINGEN:

Guido Fischer: „L.S. Ö. Kosten und Preis: Erkenntnis und Folgerung aus der Praxis der L. S. Ö. Rechnung“ (Leipzig 1941; Verlag Quelle u. Meyer. Prijs R.M. 6; 285 blz.).

Bij de „Verordnung über die Preisermittlung auf Grund der Selbstkosten bei Leistungen für öffentliche Auftraggeber“ van 15 November 1938 zijn „Leitsätze für die Preisermittlung auf Grund der Selbstkosten bei Leistungen für öffentliche Auftraggeber“ (bij afkorting „L.S.Ö.“) gegeven, die gelden voor alle door de Overheid in Duitschland aan de industrie gegeven opdrachten.

Het bovenstaande boek heeft niet de bedoeling een commentaar op deze richtlijnen te geven: het bespreekt de voornaamste bepalingen, maar geeft daarnaast de beteekenis van de kostprijsberekening volgens deze richtlijnen voor het bedrijfsleven zelf en de praktische toepassing van de voorschriften, niet alleen voor de calculatie van een bepaalde order, doch tevens voor de opstelling van de bedrijfsrekening. Immers de opdrachten van den Staat en haar verschillende instanties nemen heden ten dage een zoo groote plaats in het bedrijfsleven in, dat ook voor de opdrachten van particulieren de „L.S.Ö.“-berekening wordt toegepast. Daarnaast is de „L.S.Ö.“-berekening van de bedrijfsresultaten noodig om de toegestane bedrijfswinst over een periode te berekenen; bij meerdere winst dient men, op grond van de „Kriegswirtschaftsverordnungen“, indien mogelijk tot prijsdaling te komen, of kan voor de overwinst de „Gewinnabführungs“-procedure worden toegepast. De hiermede samenhangende problemen worden in het tweede deel van het boek, dat over het probleem van den prijs handelt, uitvoerig besproken. Hierbij wordt een vergelijking getrokken tusschen de prijsvorming, zooals deze plaats vindt in den toestand van het ongebonden bedrijfsleven, en de prijsvorming, zooals die tot stand komt nu de prijs dienstbaar gemaakt is aan het doel om de behoeften der verbruikers in de door den Staat gewenschte banen te leiden.

Interessant zijn in dit verband de beschouwingen over de prijs-„Schichten“, waarbij de prijs van bedrijfsstandpunt uit niet gezien wordt als een gesloten geheel, maar als de vergoeding voor een aantal kosten, die niet altijd geheel en niet altijd in gelijke mate door den opbrengstprijs gedekt behoeven te worden.

Bij herhaling wordt er op gewezen, dat het niet de bedoeling van de „L.S.Ö.“ is, de prijzen voor alle bedrijven gelijk te stellen; zou men dit doen, dan zou hieruit een premie ontstaan voor de meer efficiënte bedrijven. Ofschoon men het belang van een gematigde premie erkent — immers dit is een prikkel om te komen tot groter efficiency of kostenverlaging voor de met hoogere kosten werkende bedrijven — zoo moet men in de „L.S.Ö.“ niet meer willen zien dan een algemeene leidraad, waarbij afwijkingen volgens de speciale omstandigheden van ieder bedrijf mogelijk zijn. Nadrukkelijk wordt betoogd, dat de „L.S.Ö.“ geen rekening wil houden met kosten, die niet „betriebsnotwendig“ zijn; bij de contrôle van de kostprijsberekening worden deze dan ook opgespoord en geëlimineerd. Met de problemen, die de afbetaling van schulden of de financiering van het bedrijf na den oorlog zullen stellen, mag geen rekening worden gehouden.

In het eerste deel van het boek, dat de kostenzijde behandelt, worden de kostenelementen uitvoerig besproken.

Door het feit, dat het boek opgebouwd is uit een aantal reeds eerder gepubliceerde, tijdschriftartikelen, wordt de samenhang eenigszins geschaad. Ook is het te betreuren, dat de tekst der betreffende verordeningen ontbreekt.

Mr. B. MORET.

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Buitenlandsche Handel. Regeling van de verstrekking van export-certificaten voor metalen en metaalproducten voor Duitschland, welke verstrekking via de verschillende Rijksbureaux plaats vindt. (E. V. 13/3/42, pag. 331).

Metalen. Verplichte opgave en verkoop van voorraden grondstoffen en halfabrikaten van legeringsmetalen aan de Rijksbureaux voor IJzer en Staal en Non-ferrometalen. (E. V. 13/3/42, pag. 334; Stct. No. 46).

Prijsgeregelingen. Nadere prijsvoorschriften met betrekking tot prijzen van akkerbouwproducten, prijzen spurrice, boterzaad en zomerzaaigranen, gortprijzen, nieuwe maximum-prijzen voor gedroogde groenten en wijziging van de prijzen voor griendproducten. (E. V. 13/3/42, pag. 331/32; Stct. Nos. 46 en 47).

Surrogaten. Door de Nederlandsche Meelcentrale is opgericht het „Centraal Bureau voor Theesurrogaten” met het doel den handel in grondstoffen voor theesurrogaten te organiseren en maatregelen te treffen ter waarborging van de hoedanigheden van het product.

De aankopen van alle grondstoffen voor theesurrogaten zijn aan schriftelijke vergunning van bovengenoemd bureau onderworpen. (E. V. 13/3/42, pag. 333).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Bescherming voedselvoorziening. Mededeeling, waarbij er nogmaals op gewezen wordt, vooral voor de grensstreken, dat houders van voor de voedselvoorziening belangrijke goederen verplicht zijn daarvoor die zorg aan te wenden, welke redelijkerwijs van hen verlangd kan worden. (E. V. 6/3/42, pag. 293).

Bloemkweekerijproducten. Regeling van de verstrekking, onder bepaalde voorwaarden, van uitvoermachtigingen voor sommige bloemkweekerijproducten. (E. V. 13/3/42, pag. 333; Stct. No. 45).

Gedroogde groenten. Nadere regeling van den hander in en verpakking van gedroogde groenten. (E. V. 6/3/42, pag. 296; Stct. No. 40).

Scheuren van grasland. Afkondiging van de „Tweede Scheurbeschikking Bodemproductie”, inhoudende een regeling voor hen, die vrijwillig en verplicht scheuren, om dit voor 10 April 1942 te doen, behoudens voor kleigrasland ten aanzien waarvan ontheffing van deze ver-

MAANDCIJFERS.

Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland.
(Centraal Bureau voor de Statistiek)

Omschrijving maandcijfers	Eenheid	1941												1942
		Jan.	Febr.	Mrt.	Apr.	Mei	Junj	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.
Giroverkeer.														
Nederlandsche Bank	f 1.000.000	1691	2672	1951	1883	1978	1835	1960	1675	2067	2053	3037	2015	1660
Postchèque- en Girodienst	f 1.000.000	1380	1345	1445	1435	1615	1437	1597	1470	1550	1677	1624	1576	1536
Rentestanden.														
Wisseldisconto Nederl. Bank	%	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	2,93	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50
Prolongatierente, A'dam	%	2,75	2,75	2,75	2,75	2,67	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25
Callgeldnoteeringen, „	%	1,25	1,64	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25
Rendement oblig. „)	%	4,23	4,56	4,63	4,32	4,13	4,13	3,81	3,77	3,63	3,60	3,63	3,74	3,67
Hypotheekrente onroerende goederen	%	4,23	4,29	4,24	4,19	4,18	4,20	4,20	4,17	4,16	4,14	4,11	4,14	\$4,09
Hypotheekrente schepen	%	5,33	5,44	5,37	5,43	5,16	5,31	5,45	5,05	5,05	5,11	4,12	5,10	\$5,04
Koersen van Aandeelen.														
Algemeen indexcijfer	1930=100	120,0	113,4	115,1	126,5	121,6	117,1	125,6	133,6	143,0	141,1	149,9	142,8	131,6
Nijverheid	1930=100	131,8	126,2	128,5	141,8	137,2	133,1	142,8	152,7	161,3	157,4	167,9	169,8	166,4
w.o. prod.middelen industr.	1930=100	126,2	120,8	123,0	134,3	130,3	127,1	136,9	147,0	154,1	150,2	161,4	163,6	160,4
cons. goederen industr.	1930=100	139,2	133,4	135,8	151,7	146,2	141,1	150,2	160,3	170,7	166,8	176,6	177,9	174,5
Spaarbanken.														
Rijkspostspaarbank, inlagen	f 1.000.000	8,04	8,64	8,74	7,99	10,86	9,25	10,76	11,03	10,66	10,31	11,26	12,26	12,73
Rijkspostspaarbank, terugbetalingen	f 1.000.000	20,86	18,75	13,91	17,62	13,04	9,50	11,03	15,16	13,93	13,57	11,51	9,48	8,35
Bijzondere spaarb., inlagen	f 1.000.000	13,24	11,16	11,37	11,15	15,44	11,18	13,42	13,05	13,87	13,72	15,29	13,48	\$16,91
Bijzondere spaarbanken, terugbetalingen	f 1.000.000	18,62	20,35	12,89	15,65	14,61	10,15	12,10	12,58	12,92	13,24	14,56	11,93	\$11,18
Hypotheeken. (nwe inschrijv.)														
Totaal	f 1.000.000	22,29	22,06	23,34	32,63	38,72	23,91	28,89	25,37	23,96	31,83	\$30,03	77,72	\$24,33
w.v. op gebouwen	f 1.000.000	18,53	18,96	19,10	25,05	29,46	20,10	24,92	22,18	20,53	28,05	\$24,81	43,25	\$20,44
op landerijen	f 1.000.000	3,49	2,88	3,85	5,00	8,57	3,36	3,56	2,74	2,97	3,44	\$3,91	4,87	\$3,69
op schepen	f 1.000.000	0,27	0,22	0,38	2,58	0,69	0,45	0,41	0,45	0,46	0,34	\$1,31	29,60	\$0,20
Werkloosheid.														
Werkloosheidsd. (excl. landb.)	%								13,4*	13,6*	12,8*		15,0*	
Aantal werkl. einde maand ingeschr. bij Arbeidsbureaux	1.000	265,9	183,0	119,5	108,9	106,8	103,3	101,7	106,4	103,0	100,1	101,5	123,0	
Werkverruiming en werkloozenz.														
Aantal tewerkgestelden bij werkverruimingen	1.000	2,6	33,1	52,8	56,1	58,7	59,5	56,8	58,1	56,2	56,9	62,3	69,5	

Omschrijving weekcijfers.	Eenheid	1941								1942					
		10/15 Nov.	17/22 Nov.	24/29 Nov.	1/6 Dec.	8/13 Dec.	15/20 Dec.	22/27 Dec.	29 Dec./2 Jan.	5/10 Jan.	12/17 Jan.	19/24 Jan.	26/31 Jan.	2/7 Febr.	9/14 Febr.
Percentage werkloosheidsdagen (excl. landbouw)*	%			\$12,7*		\$13,6*		\$14,0		\$17,8		\$25,7		\$25,4	
Totaal aantal werkzoekenden* (einde van de week)	1.000	180	184	183	188	194	201	208	214	221	226	230	231	235	
w.o. geheel werkloos (excl. werkverruiming)	1.000	104	105	102	106	110	116	120	126	132	141	145	139	141	
Aantal personen geplaatst bij werkverruiming*)	1.000	58	61	62	63	66	67	68	69	70	70	70	70	70	
Aantal personen geplaatst in Duitschland*)	1.000	144	149	151	152	152	151	150	150	150	152	153	153	153	
Idem in Frankrijk*)	1.000	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	

§ = voorloopig cijfer. * = onbekend. *) Volgens opgave van De Ned. Bank. Berekend van 2 Staatsleeningen, 1 gemeenteleening, 1 provinciale leening, 2 industriële leeningen, 1 tramwegobligatie, 1 pandbrief. *) Hieronder niet begrepen enkele hypotheeken, waarvan de geldschijter niet bekend is. *) Volgens opgave van het Rijksarbeitsbureau. *) Volgens opgave van het Bureau Loononderzoek van het Departement van Sociale Zaken. *) Onder aftrek van de teruggekeerden, voor zoover bekend bij de organen der arbeidsbemiddeling. Gegevens van het Rijksarbeitsbureau. *) Met het oog op de opheffing der confessionele vakbewegingen zijn de percentages van Aug. 1941 af niet vergelijkbaar met die van voorafgaande perioden.

plichting bij den Productiecommissaris voor den Akkerbouw en Weidebouw kan worden aangevraagd, in welk geval een nadere datum en het te verbouwen gewas — als regel koolzaad — door dezen worden vastgesteld. (E. V. 20/3/42, pag. 373; Stct. No. 48).

Zaden. Regeling van bepaalde heffingen voor het Landbouw-Crisisfonds bij den handel in enkele zaaizaden. (E. V. 13/3/42, pag. 333; Stct. No. 45).

VERKEER.

Binnenscheepvaart. Wijziging in het Besluit Herstel Rijn- en Binnenvaartvloot II betreffende de rente van hypothecaire geldleeningen op schepen.

Afkondiging van de Tariefbeschikking Binnenlandsche Beurtvaart 1942, waarbij is bepaald, dat alle verrichtingen, verband houdende met de uitoefening van de beurtvaart, moeten geschieden tegen prijzen en voorwaarden, als bekend te maken in de Staatscourant. (E. V. 6/3/42, pag. 296; Stct. No. 41; V. B. No. 6).

STATISTIEKEN.**STAND VAN 'S RIJKS KAS.**

Vorderingen	14 Maart 1942	23 Maart 1942
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f 5.173.617,15	f 4.017.908,24
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	74.671,49	745.347,38
Voorschotten op ult. Febr. resp. Jan. 1942 aan de gem. verstrekt op aan haar ult te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	8.691.761,42	13.114.080,34
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	189.046.993,71	189.070.738,25
Idem voor Suriname ¹⁾	7.720.865,66	7.750.865,66
Idem aan Curaçao ¹⁾	265.283,23	280.283,23
Kasvord. wegens creditverstreking a. h. buitenland	50.082.138,33	50.033.951,67
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijkscomptabelen	117.028.996,29	120.905.888,22
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	53.935.275,82	53.689.282,08
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f —	f —
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	110.106.000,—	110.106.000,—
Schatkistpromessen in omloop	1.756.500.000,— ²⁾	1.773.500.000,— ²⁾
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	119.867.762,50	118.803.678,50
Schuld op ultimo Febr. resp. Jan. 1942 aan de gem. weg. d. a. h. uit te keeren hoofds. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	2.389.410,64	1.961.982,31
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	262.312.597,06	275.154.490,66
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	18.180.670,34	18.180.670,34
Id. aan div. instellingen ¹⁾	359.505.309,07	361.186.637,36

¹⁾ In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Rechtstreeks bij de Nederl. Bank geplaatst nihil.

DE NEDERLANDSCHE BANK.**Voornaamste posten in duizenden guldens.**

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. dekkings-saldo	Dekkingsperc.
30 Mrt. '42	1.026.128	2.217.443	294.518	1.218.188	41
23 " '42	1.026.135	2.182.661	257.350	61.288	42,3
16 " '42	1.026.156	2.183.296	261.029	59.587	42,3
6 Mei '40	1.160.282	1.158.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag discontio's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitend.	Div. reken. (act.)
30 Mrt. '42	1.281	—	194.455	1.127.713	157.725
23 " '42	81	—	146.278	1.123.493	139.437
16 " '42	80	—	148.659	1.110.609	56.252
6 Mei '40	9.853	—	217.726	750	120.648

DE NEDERLANDSCHE BANK.**Verkorte balans op 23 Maart 1942.**

Activa.		
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 12.081 Bijbank " 69.000 Agentsch. " }	f 81.081
Papier op het Buitenland	f 1.123.492.524	
Af: Verkocht maar voor de Bank nog niet afgeloopen	—	
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 132.555.524 ¹⁾ Bijbank " 2.340.765 Agentsch. " 11.381.853	f 1.123.492.524
	f 146.278.139	
Op Effecten enz.	f 146.052.391 ¹⁾	
Op Goederen en Ceelen	225.748	f 146.278.139 ¹⁾
Voorschotten aan het Rijk	—	
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.026.135.299	
Zilveren munt, enz.	7.905.909	f 1.034.041.208
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	53.634.719	
Gebouwen en meubelen der Bank	4.000.000	
Diverse rekeningen	139.437.031	
		f 2.500.964.702

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000
Reservefonds	5.368.354
Bijzondere reserves	16.583.835
Pensioenfonds	11.782.612
Bankbiljetten in omloop	2.182.661.030
Bankassignatiën in omloop	24.528
Rek.-Courant { Van het Rijk f 1.017.908 saldos { Van anderen " 256.307.445	257.325.350
Diverse rekeningen	7.218.990
	f 2.500.964.702

Beschikbaar metaalsaldo	f 61.287.761
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	153.219.400
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	—

Verkorte balans op 30 Maart 1942.

Activa.		
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 1.200.000 Bijbank " 12.081 Agentsch. " 68.900	f 1.280.981
Papier op het Buitenland	f 1.127.712.684	
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeloopen	—	
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 172.331.053 ¹⁾ Bijbank " 2.433.495 Agentsch. " 19.689.961	f 1.127.712.684
	f 194.454.508	
Op Effecten enz.	f 194.247.658 ¹⁾	
Op Goederen en Ceelen	206.851	f 194.454.509 ¹⁾
Voorschotten aan het Rijk	—	
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.026.127.905	
Zilveren munt, enz.	7.949.222	f 1.034.077.127
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	53.676.607	
Gebouwen en meubelen der Bank	4.000.000	
Diverse rekeningen	157.725.445	
		f 2.572.927.353

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000
Reservefonds	5.368.354
Bijzondere reserves	16.583.835
Pensioenfonds	11.783.637
Bankbiljetten in omloop	2.217.442.610
Bankassignatiën in omloop	40.166
Rek.-Courant { Van het Rijk f 126.484.963 saldos { Van anderen " 167.992.480	294.477.443
Diverse rekeningen	7.231.308
	f 2.572.927.353

Beschikbaar dekkingsaldo	f 1.218.188.294
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	304.547.073
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	—

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) 55.341.825

Verantwoordelijk voor den geheelen inhoud: Drs. M. F. J. Cool, Hillegersberg; Uitgever tevens drukker: H. A. M. Roelants, Schiedam, K 2193.

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op Economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1941 het Jaarregister 1941, laatste bladzijde.)

	Blz.		Blz.
Aardappelen	33, 47	Slachtvee	33, 59, 67
Aardolieproducten	102	Smeerolie	102
Accijns	33	Spaar- en betaalzegelkasbedrijf	102
Arbeidsvoorwaarden	113	Spertijden Kleinbedrijf	75, 123
Bank- en Credietwezen	33	Surrogaten	155
Bedrijfsvorm	59	Tabak	47, 58, 113
Bedrijfsorganisatie Vee en Vleesch	59	Textiel	102
Belastingen	33, 59	Tweelandenorganisaties	59
Bindtouw	33	Tuinbouw	33, 59, 102
Binnenscheepvaart	59, 156	Turf	59
Bloemkwekerij	155	Uien	33
Bouwnijverheid	47, 58, 113	Varkens	59
Buitenlandsche Handel	47, 59, 75, 101, 113, 155	Vee	67
Chemische Industrie	58	Veeproducten	113
Deviezenverkeer	33, 59	Veevoeder	47, 102
Diamant	113	Verf en -grondstoffen	102
Dividendbeperking	59	Vervoerswezen	59, 102
Drankwet	58	Vestigingseischen	102
Electrotechnische Industrie	58	Visscherij	33, 47, 59, 102, 123
Fruit	59	Vlas	59, 75
Garnalen	123	Vleesch	59
Gevogelte	47	Voedselvoorziening	33, 47, 59, 75, 123, 155
Grasland	33, 67, 85, 155	Wijnbelasting	33
Grafische Industrie	58, 75	Zaden	47, 59, 102, 123, 156
Groenten	33, 155		
Kaas	75		
Kamers van Koophandel	47		
Kapok	101		
Keramische Industrie	58		
Kunstmest	59		
Kwekerij	59		
Landbouw	33, 47, 59, 67, 75, 85, 93, 102, 155		
Landstand, Nederlandsche	33, 102		
Leeningfonds 1940	102		
Meel en -producten	101		
Melk en -producten	33		
Merkengeld	113		
Metalen	47, 58, 75, 155		
Motorbrandstof	58		
Nationale Plan	101		
Nicotine	102		
Oliën en vetten	102		
Omzetbelasting	59, 102		
Oorlogsschade	123		
Organisatie Bedrijfsleven	47, 102, 113, 123		
Pacht	67, 102, 123		
Papier	58, 102		
Pelterijen	58		
Pensionbedrijven	58		
Postverkeer	59		
Prijsregeling	47, 58, 75, 101, 113, 123, 155		
Radio	47		
Registratierechten	59		
Restaurants	75		
Rijwielen	47, 123		
Rubber	113, 123		

Economische aspecten der internationale migratie

door

Dr. A. Winsemius

29e Publicatie van
het Nederlandsch
Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en
leden van het N.E.I. f 1.50)

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave:.

De Erven F. Bohn N.V. - Haarlem

Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 t/m. 1938

(Samengesteld door een groep mede-
werkers van het N. E. I., onder leiding van
Prof. Mr. P. Liefstinck)

28e publicatie van het Nederl. Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I.
1.50) Verkrijgbaar in den boekhandel

U I T G A V E :

DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

Publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut:

1. A. J. W. RENAUD
Groot- en kleinhandelsprijzen in Nederland en België (2 dln. f 5,25)*
2. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
De betrekkingen tusschen banken en industrie in België (f 4,20)*
- 3a. D. C. RENOOIJ
Beschouwingen over een tolunie tusschen Nederland en België-Luxemburg - I (f 4,20)*
- 3b. en 3c. D. C. RENOOIJ
Beschouwingen over een tolunie tusschen Nederland en België-Luxemburg - II (2 dln. f 4,20)*
4. Ir. A. BAARS
Het verbruik van algemeen benoodigde consumptie-artikelen (f 2,35)*
5. Dr. F. L. VAN MUISWINKEL
De verzamelende graanhandel in de V.S. van Amerika, Canada en Argentinië (f 3,65)*
6. Dr. G. Z. JOL
Ontwikkeling en organisatie der Nederlandsche brouwindustrie (f 4,20)*
7. Dr. A. J. VERHAGE
De handel in bloembollen (f 3,15)
8. Dr. A. TREEP
De betrekkingen tusschen banken en industrie in Frankrijk (f 4,20)*
9. Mej. Dr. ROSA PHILIPS
De invloed van de Braziliaansche koffieverdedigingspolitiek op de koffie-importen der
hoofdconsumptielanden (f 2,10)*
10. Ir. A. BAARS en Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Seizoensbewegingen in het economisch leven van Nederland (f 1,55)*
11. Dr. J. C. M. VAN RHEE
De betrekkingen tusschen banken en industrie in Zwitserland (f 3,65)*
12. HENRI REUCHLIN M. A.
Werkverruiming en haar gevolgen voor volkshuishouding en overheidsfinanciën (f 1,05)*
13. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Economische politiek in België in de depressie (f 1,05)*
14. Dr. W. L. VALK
Conjunctuurdiagnose (f 6,30* geb., f 5,25* gekart.)
15. CH. GLASZ
Hypotheekbanken en Woningmarkt in Nederland (f 1,55)*
16. Ir. J. W. BONEBAKKER
De Scheepsbouwnijverheid in Nederland (f 1,55)*
17. F. WEINREB
Statistische bepaling van de vraagcurve. Toepassing op de Nederlandsche vraag naar
suiker (f 3,15)*
18. Dr. E. VAN DER WIEL
De betrekkingen tusschen banken en industrie in Zweden (f 2,60)*
19. Dr. J. J. J. DALMULDER
On econometrics (f 2,65* geb., f 1,55* ingen.)
20. Dr. T. KOOPMANS
Linear regression analysis of economic time series (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
21. Dr. W. L. VALK
Production, pricing and unemployment in the static state (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
22. Dr. H. J. FRIETEMA
Productie en prijsvorming op de Engelsche markt van Nederlandsche, Deensche en kolo-
niale boter (f 3,15)*
23. Dr. Ir. A. BAARS
Openbare werken en conjunctuurbeweging (f 2,10)*
24. Dr. Ir. F. J. C. VAN DER SCHALK
Een analyse van de arbeidsproductiviteit in Nederland (f 2,60)*
25. Dr. L. R. W. SOUTENDIJK
Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen (f 2,60)*
26. J. VAN DER WIJK
Inkomens- en Vermogensverdeeling (f 2,60)*
27. Dr. T. KOOPMANS
Tanker freight rates and tankship building (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
28. Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden
van 1923 tot en met 1938, samengesteld door een groep medewerkers van het N.E.I.,
onder leiding van Prof. Mr. P. Lieftinck (f 2,10)*
29. Dr. A. WINSEMIUS
Economische aspecten der internationale migratie (f 2,10)*
30. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Egalisatiefondsen en monetaire politiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten
(derde gewijzigde druk) (f 2,10)*
31. M. J. SCHUT
Tinrestrictie en tinprijs (f 1,55)*
32. Dr. J. R. A. BUNING
De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland (f 3,65)*

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. Haarlem

Verkrijgbaar in den boekhandel